

De Heraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 26 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentieaanvragen aan den Uitgever J. A. WORMSER, Bureau N. Z. Voorburgwal 44, te Amsterdam.
Insendingen die later dan Dinsdag v. namiddags te 12 uren worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 19 September 1897. N°. 1030.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f. 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau f. 10 Cent.
Abonnementen worden aangegoten door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentie: van 1 tot 6 regels 20 Cent; voor elke regel meer 15 Cent.
Aanvragen en vernedeling van leedegaven en Verlagen van Vereningingen 10 Cent, per regel.

Van de gemeene Gratie.

DERDE REEKS.

XVII.

En heeft onder ons gewoond.
Joh. 1:14.

Nu de samenhang tusschen de gemeene gratie en het stuk der Voorverordening in het verlichte licht is gesteld, dient te worden nagegaan, in hoeverre het leerstuk der algemeene genade ook met de belijdenis omtrent den Christus in leerstelling verband staat. Want wel mogen we niet afzwerven op den dusgenaamd Christocentrischen ¹⁾ doolweg, die uitloopt op de feitelijke pantheïstische voorstelling alsof het Godmensche in den Christus stond boven hetgeen het enkel Goddelijk en niet tevens menscheel is in den Vader. Maar toch mag beduchtheid voor deze kettersche mystiek, ons nimmer de centrale betekenis doen voorbijzien, die het dogma der Vleeschwording inneemt in de dogmatiek. In het *wezen der zaak* kan er nooit een ander middelpunt voor alle ding zijn dan God zelf, en juist te dezen opzichte hebben de apostelen der Christo-centrische theologie, zij het ook in onbedachtzaamheid, aan de eere en majesteit des Goddelijken Wezens te kort gedaan. Maar als er sprake is, niet van het wezen der dingen, maar van het redebeleid onzer gedachten in de dogmatiek, dan loopen alle draden van het weefsel wel terdege op het mysterie der Vleeschwording uit; eenvoudig wijl onze dogmatiek het verband tusschen God en een in *sonde* verzonken wereld in het licht stelt, en dit verband op niet één enkel punt buiten den Christus omgaat. Wie deze beide verwisselt, geraakt in verwarring. Zoo beslist en stellig toch als de Christo-centrische voorstelling te verwerpen is, zoo dikwijls er van het *wezen der dingen* gehandeld wordt, even ongetwijfeld moet de vraag: „Wat dunkt u van den Christus?” het verbindingslid blijven, dat de onderscheidene deelen der dogmatiek in onderlingen samenhang houdt.

Ook bij het leerstuk der „gemeene gratie” hebben we ons alzo af te vragen, waar en hoe in het dogmatisch weefsel de draden loopen, die ons den samenhang tusschen dit leerstuk en het „mysterie van den Christus” ontdekken. We gaan hierbij uit van de betuiging van den apostel Johannes: „En het Woord is vleesch geworden, en heeft onder ons gewoond”, overmits juist in de tegenstelling en in het onderling verband van deze beide uitspraken de aanduiding ligt van wat we zoeken. In de Vleeschwording op zichzelf treedt de gemeene gratie niet als noodzakelijke schakel op. De ontvangenis van den Christus uit den Heiligen Geest is een volstrekt, een absoluut wonder. Van graadverschil is hierbij geen sprake. Het is de ontvangenis niet uit den wil des mans, maar uit den Heiligen Geest, die alle gemeenschap tusschen den Christus en het zondeleven van ons menscheel geslacht afsnijdt. En al ontkennen we nu niet, dat de „maagd Maria” een „toebereid vat” was, en al doet het ons even rustig aan, wanneer we belijden: „geboren uit de maagd Maria”, als ons reeds de enkele klank stuiteren zou, zoo we lezen: „geboren uit Herodias”, toch mag ten deze in het

altoos slechts *betrakkelijk* verschil tusschen deze beide vrouwen nooit de oorzaken van Messias' heiligheid worden gezocht. Die heiligheid dankte Messias uitsluitend, *oorzakelijk* aan zijn Godheid, en wat de *instrumentele* werking aangaat, aan zijn ontvangenis uit den Heiligen Geest. Het is deze wonderde ontvangenis, die alle gemeenschap met de erfschuld van Adam en alzo alle gemeenschap met de erfzonde afsneet; en uit dien hoofde maakt het op zich zelf geen verschil, of deze afsnijding plaats greep in het organisme van een edeler persoon als Maria, dan wel of ze had plaats gehad in het organisme van een vrouw van min edele herkomst en persoonlijkheid. Wie blanke melk door een ondoordringbare glazen tusschenwand afscheidt van een andere gekleurde vloeistof, bereikt dezelfde uitkomst, onverschillig of hij ze door dien glazen wand afscheidt van roetzwarte inkt, of wel van zonnig perelende wijn. Mits de glazen wand *niet* doorlate, blijft de melk juist even blank, als zich aan de andere zijde van den scheidsmuur een donkerzwart, of wel een licht getint vocht bevindt. En zoo ook was het voor de ontvangenis van den Christus op zichzelf onverschillig, of in de vrouw die hem ontving, het zondige donkerder of lichter geschakeerd was. Indien maar vaststond, dat hij in zijn ontvangenis met dit zondige in de vrouw die hem ontving, geen zweem van gemeenschap kon hebben, derde het meer of min zondige karakter dier vrouw zijn heiligheid niet. We loochenen daarom wel het feit niet, dat de maagd Maria, naar graadverschil, hoog stond, en doorzien hiervan wel terdege de zinrijke betekenis, maar die betekenis ligt niet in de ontvangenis zelf, alsof de edeler ontwikkeling van deze maagd ook maar iets aan de heilige ontvangenis van den Christus had toegebracht. In een *betrakkelijk* verschil kan nooit de oorzaak liggen voor een *volstrekt* onderscheid; en het onderscheid tusschen den Christus en alle kinderen der menschen is ten dezen absoluut. Wij allen zijn onder de erfschuld ontvingen, de Christus alleen staat buiten de erfschuld, en dus ook buiten de erfzonde, eeniglijk krachtens zijn ontvangenis uit den Heiligen Geest.

Dat dit niet anders kan, blijkt ook nog op andere wijze. Er zijn erfelijke gebreken, en erfelijke zonden, die men soms drie vier geslachten van vader op kind ziet overerven. En al dient erkend, dat veel in die gebreken en zonden ook te wijten is aan opvoeding en gelijksortigheid van levenskring, toch mag nimmer gezegd, dat de afstamming in die soort erfelijke zonden niet meesprekt. Immers zelfs tot in de formatie van het lichaam en in de menging van het bloed gaan zekere bepaalde zondige neigingen over. Ware er alzo bij het mysterie der Vleeschwording sprake van zulke erfelijke zonden en gebreken, dan zeer zeker zou te belijden zijn, dat het een zeer groot verschil maakte, uit welk geslacht, uit welke familie en uit welke persoon de geboorte plaats greep. Bij wat we noemen „erfelijke zonden” rekent toch het verschil tusschen de ééne en de andere familie, en tusschen de ééne of de andere moeder wel terdege mede, ook al denkt ge slechts aan die eigenaardige zonden, waarin het karakter uitkomt. Maar juist van die soort „erfelijke zonden” is hier in het minst geen sprake, er is hier alleen sprake van „de erfzonde”, wat heel iets anders is. Erfschuld en erfzonde toch komen ons niet toe uit onze moeder, maar uit Adam. Diensvolgens is deze erfschuld en erfzonde voor allen die uit Adam geboren zijn, geheel dezelfde. „Allen zijn in zonde ontvangen en geboren en daarom allerhande ellende, ja, der verdorpenis onterworpen.” Of dus Johannes de Dooper uit Elisabeth, en de prinses die zoo zondig danste voor Herodes, uit Herodias geboren was, deed aan het overgaan van de erfschuld en de erfzonde, als zoodanig, niets toe of af. Dit stond voor beiden gelijk. En overmits nu ook bij de Vleeschwording van den Christus de vraag niet loopt over erfelijke familie-zonden, maar uitsluitend over de erfschuld en erfzonde die ons uit ons verband met Adam toekomt, springt het ook langs dezen weg in het oog, hoe de zedelijke gesteldheid van de moeder des Heeren niets aan zijn ontvangen worden *buiten* erfschuld kan toebrengen, noch ook iets daarop kon afdwingen.

Ook al beschouwt ge de maagd Maria als de *betrakkelijk* heiligste moeder, toch zou ook haar kind niet anders dan in zonde ontvangen, en daarom aan de verdorpenis onderworpen zijn geweest, indien niet het wonder van de ontvangenis uit den Heiligen Geest tusschen beide ware getreden. Iets waaruit dan evenzeer volgt, dat dit wonder geheel dezelfde uitwerking zou hebben gehad, ook al ware die moeder persoonlijk in veel erfelijke en dadelijke zonden ontwikkeld geweest. Het is niet uit de geestelijke of zedelijke gesteldheid van de moeder van Jezus, maar uitsluitend uit de ontvangenis uit den Heiligen Geest dat het staan buiten de erfschuld en dus ook buiten de erfzonde in den Messias, althans instrumenteel, moet verklaard worden. We zeggen: althans instrumenteel. Nog hooger genomen toch, was alle wezenlijke gemeenschap tusschen Christus en onze erfschuld afgesneden door zijn God-zijn. Omdat hij zelf God was, daarom kon hij met geen schuld of zonde in wezenlijke gemeenschap treden. En omdat hij dit niet kon, daarom is hij ontvangen uit den Heiligen Geest, en was elke andere ontvangenis bij den Christus ondenkbaar.

De poging om zuiverder licht op deze ontvangenis te laten vallen door de maagd Maria's zelf, „t'zij in; hetzij na haar ontvangenis, volstrektelijk van de gemeenschap met de zonde uit te sluiten, gaat dan ook eenzijdig dieper, dan de voorstelling alsof in Maria's *betrakkelijk* heiligheid de oorzaak van Jezus' onzondigheid kon gelegen zijn, maar blijkt van de andere zijde haar doel te missen. Bessende dat met een verschil in graad hier niets te vorderen viel, heeft men getracht, gelijk we later nog breder aantoonen, in Maria eene *volstrekte* heiligheid te stellen. Niet alsof men de ontvangenis van Maria op één lijn met die van den Christus gesteld had. Veel eer gaf men toe, dat de ontvangenis van Maria uit den wil des mans was geweest, dat zij alzo in haar ontstaan deel had aan de erfschuld, en dat ook haar heil niet volkomen kon zijn buiten het zoenoffert van Christus. Maar men nam aan, dat zij reeds in haars moeders schoot geheiligd was, ja ten slotte, dat deze heiliging van de maagd Maria reeds had plaats gegrepen vóór het leven in haar kwam. Niet allen geven ook dit laatste toe, en Thomas van Aquino achtte dit zelfs ondenkbaar, edoch ten slotte behield deze voorstelling de overhand. Ook gaf men nog wel toe, dat de „somes peccati,” of wat onze belijdenis noemt „de onzalige fontein” nog potentieel in Maria aanwezig bleef, edoch gebonden, zoodat er geen zonde uit opkwam, maar ook hier neigde de voorstelling almeer naar het absolute, om feitelijk het aanwezig zijn der „onzalige fontein” te loochenen. Doch hoe dit ook beredeneerd werd, het doel bleef, om elk contact met het zondige voor den Christus uit te sluiten, en voor zoover men dit in zijn moeder beoogde, was het juist gezien, dat men alsdan niet in het *betrakkelijk* rusten kon, maar steeds scherper en beslister tot het *absoloot* heilige van Maria moest voortschrijden. Elke gemeenschap tusschen Maria en de zonde bleef daarbij een struikelblok, en eerst als die gemeenschap volkomenlijk te loochenen viel, zou het doel bereikt zijn.

Maar juist dat doel viel nimmer te bereiken, en is dan ook niet bereikt. Dat Maria geboren is uit den wil des mans blijft, en hiermede blijft de band bestaan, die haar aan de erfschuld bindt. Ging men toch zoover om ook dien laatste band door te snijden (en dan eerst was men er), zou heel het verlossingswerk overbodig worden. Ware het toch denkbaar dat Maria uit den wil des mans en nochtans buiten alle contact met de erfschuld, ontvangen en geboren ware, zou had God de kinderen van Adam en Eva slechts op gelijke wijze moeten doen geboren worden, om, buiten heel het verlossingswerk om, de gevolgen van den val te vernietigen. De moeilijkheid hier is derhalve, dat men, om zijn doel te bereiken, *elken* samenhang tusschen de maagd Maria en de zonde *volkomenlijk* te niet moet laten doen, en dat men juist dit niet kan zonder de geheele Vleeschwording overtoollig te maken. Intusschen waar Thomas van Aquino zelf getuigt, dat de Heilige Schrift ons omtrent deze bevreemde onzondigheid van de maagd Maria niets leert, is onzerzijds hierop niet nader in te gaan. Dit toch zou zij naast de Heilige Schrift een tweede kenbron der mystieke waarheid stellen; iets wat we niet mogen. Genoeg dan ook, zoo uit het aangevoerde maar duidelijk blijkt, dat dus ook de „gemeene gratie”, als zoodanig, aan de essentiële heiligheid in de ontvangenis van den Christus niets af of toe kan doen. De heiligheid dier ontvangenis volgt essentieel uit de Godheid van den Christus, en wat de wijze van totstandkoming betreft uit de ontvangenis van den Heiligen Geest, en uit haar alleen.

Maar geheel anders staat het met hetgeen Johannes in de tweede plaats betuigt, dat het Woord niet maar vleesch is geworden, maar ook onder ons heeft gewoond. Dit platweg op te vatten, als werd er alleen meegedezegd, dat Jezus te Nazareth, te Kapernaüm enz. tijdelijk zijn verblijf hield, ware geheel in strijd met de geestelijke strekking van geheel dit eerste stuk van Johannes' Evangelie, ja, zelfs met de door hem in het oorspronkelijk gekozen woorden. Letterlijk toch staat er: Hij heeft onder ons *getent*, zijn *tente* opgeslagen, *als in een tent* onder ons verkeerd. *Huis en tent* nu duiden op een voor ieder tastbare tegenstelling. In zijn *huis* woont men als in de vaste plaats, waar men te leven heeft, en daarentegen slaat men zijn *tente* op, waar men slechts tijdelijk vertoef. Zoo noemt Petrus zijn eigen lichaam een *tent*, dat heet in 2 Petr. 1:13: „Zoodanig ik in dezen *tabernakel* ben”, waar eveneens hetzelfde woord gebezigd wordt, dat in Joh. 1:14 staat. En ook in 2 Cor. 5:1 v.v. wordt ditzelfde woord t'nt of tabernakel voor ons aardse lichaam gebruikt. Hier verkeerden we in den tabernakel, na onze opstanding zullen we in ons *verheerlijkt lichaam* een *gebouw* van God hebben, een *huis* niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen. De *tabernakel*

staat tegenover den *tempel*, gelijk de *tent* tegenover het *huis*, reden waarom de tabernakel ook de „tente der samenkomst” werd genoemd; en altoos blijft de grondgedachte dezer tegenstelling, dat wie tabernakel of nog in de *tente* verkeert, slechts *tijdelijk* vertoef, terwijl hij die in een gebouw of *huis* woont, *lijvend* verkeert. Als Johannes dus van den Christus zegt: Het Woord is vleesch geworden, en heeft onder ons getabernakeld, of wilt ge, onder ons, als in een *tente* verkeerd, dan is dit niet hetzelfde als: „en heeft onder ons *gewoond*.” Wonen, duurzaam, blijvend wonen onder zijn volk zal de Christus eerst in het rijk der heerlijkheid. Zijn vertoeven onder ons in de dagen der apostelen bleef een tijdelijk karakter dragen. Het was niet een opgaan in onze levensgemeenschap, maar toch een zich tijdelijk aan onze levensgemeenschap aansluiten, er mee in verband treden, er zich in openbaren. Er volgt dan ook op: „En wij hebben zijn heerlijkheid gezien, een heerlijkheid als van den Eengeborene des Vaders.”

Op beide nu lette men. Eenerzijds ligt er in uitgesproken, dat Jezus met zijn leven in onze levensgemeenschap inging, maar ook anderzijds wordt er op gedoeld, dat het ingaan van Jezus in onze levensgemeenschap een nog *onvolkomen* karakter droeg. De vraag rijst nu: Welke levensgemeenschap is hier bedoeld? En dan is tweerlei antwoord mogelijk. Dan kan men dit of zóó verstaan, dat hier alleen sprake is van de levensgemeenschap met het *geestelijke* in de kinderen Gods, of wel het zóó opvatten, dat gedoeld wordt op de levensgemeenschap met ons *menscheel* leven, als zoodanig. Het eerste nu zou de eenig juiste opvatting zijn, bijaldien Jezus, na zijn geboorte, afgezonderd ware gebleven van de gewone maatschappij in Israël, en als ware het opgesloten was geweest in den engen kring der heiligen, en in dien kring der heiligen alleen met het geestelijke in dien kring gemeenschap had gehad. Dan zouden de woorden: „en heeft onder ons gewoond”, niet anders kunnen slaan dan op zijn vertoeven onder de *kinderen Gods*, en wel uitsluitend op zijn vertoeven onder hen in *geestelijken zin*. Dit echter weersprekt heel het Evangelie. Jezus sluit zich niet op in den engen kring der geloovigen, maar gaat uit op de volle markt des levens en verkeert onder de schare. Hij zoekt de zondaren en de tollenaars. En dat niet alleen, maar wel verre van enkel het geestelijke als aansluitingspunt te zoeken, geneest hij ook de zieken, spijst de hongrigen, en laat zich ook in den engen kring der zijnen met hun dagelijksch bedrijf en leven in dat het Woord niet maar Vleesch is geworden, maar ook onder ons *gewoond* heeft, wijst alzo op een wijze van ingaan in onze levensgemeenschap, die het menscheel in breeder zin omvat. Dat het Woord vleesch werd, is wel het uitgangspunt voor deze gemeenschap, maar toch zonder meer zou de Vleeschwording nog niet tot wezenlijke levensgemeenschap geleid hebben. De Vleeschwording op zichzelf zou als feit wel onloochenbaar, maar niet voor de wereld waarneembaar zijn geweest. Ze zou buiten de voorkennis en wetenschap van de kinderen der menschen om zijn gegaan. De zoon moet niet alleen achter de kimmen wezenlijk aanwezig zijn, maar ook boven die kimmen rijzen, om met haar stralen in ons leven in te dringen, en dan eerst zien we haar luister als een heerlijkheid Gods. En zoo nu ook moest de Vleeschwording niet op zichzelf blijven staan, maar over-

De Martelaren.

CCXXXVIII.

JUAN PONCE DE LEON.

Geen land waar de Roomsche kerk zich in de 16e eeuw zoo sterk gewapend had tegen de Reformatie dan in Spanje. Immers daar bloeide de bekende H. Inquisitie of rechtbank tot onderzoek des geloofs, die op allerlei wijze de ketterij naspeurde en trachtte dood te drukken. Oorspronkelijk was zij een plant van Spaanschen bodem. Paus Innocentius III heeft haar ingesteld en het eerst toegepast in het zuiden van Frankrijk tegen de Albigenzen. Vandaar kwam zij naar Spanje en schoot zij diep wortelen. Thomas de Torquemada is de eerste Groot-Inquisiteur van Spanje geweest, die van 1478 tot 1496 duizenden van ketteren opspoortte, verbrandde, of met andere straffen strafte. Hij had niet minder dan 200 dienaren bij het gerecht, die de rol van spoorhonden vervulden. Dit aantal werd later onder zijne opvolgers uitgebreid. Want ondanks de uiterste krachtsinspanning der Inquisitie, om de ketterij met geweld te onderdrukken, won zij toch veld. De werken van Luther kwamen in Spanje, en Spanjaarden, vooral van het gevolg van keizer Karel V, leerden in Duitschland de beginselen der reformatie kennen en belijden. Een Roomsche geschiedschrijver, sprekende van den ijver der inquisitie in het vervolgen der geloovigen, geeft tegelijk

op deze wijze getuigenis van het veldwinnen der reformatie: „Alle gevangenen der Inquisitie in Valladolid, Sevilla en Toledo waren aanzienlijke personen; maar ik verwijs lieft huime namen, om den glans van onderscheidene schitterende families, die met dit gif besmet zijn geweest, niet te bevreken. En daarenboven was het getal dier gevangenen zoo groot, dat wanneer de inquisitie nog maar twee of drie maanden langer gewacht had, geheel Spanje, naar mijne overtuiging, in brand zou gestoken zijn.” Ook in sommige kloosters drong de waarheid door. Twee vertalingen des Bijbels in het Spaanschen van de hand van Francisco Dyanard en van Juan Ponce, verzonnen te Antwerpen en te Venetië in druk en werden door Juliano Hernandez in zijn vaderland overal verspreid. De inquisitie kon niet vermoeden, dat de bijbels, in tonnen gekuip, naar Spanje zouden overgebracht worden.

Van een enkel slachtoffer der inquisitie hebben wij reeds gesproken. Nu volgen er meerdere. Wij zijn in het jaar 1550. De inquisitie heeft reeds sinds lang over het geheele land hare netten gespannen, maar draaide nog ze toe te halen, „omdat (zoals zij zelve zeide) zij het slangenennest op eenmaal wilde vernietigen”. Tegelijk te Valladolid en te Sevilla werden de zoogenaamde ketteren overvallen en in de kerken der inquisitie opgesloten, om daar hun vonnis af te wachten. Velen bezweken onder de martelingen, die zij in de vuurige gevangenis hadden te verduren, velen ook werden afvallig van hun geloof en verkregen de genade, om gewond te worden eer hun lichaam verbrand werd, of moesten, na openlijk boete gedaan te hebben, nog jaren lang in hetzelfde verblijf der ellende versmacht.

Een dezer slachtoffers van de inquisitie was Juan Ponce de Leon, de tweede zoon van Rodrigo, graaf van Baylen, eigen neef van den hertog van Arcos, bloedverwant van de hertogin van Bezar, van verscheidene Spaansche grandes en andere aanzienlijken die bij zijn auto da fé tegenwoordig waren. Rijk had God de Heere hem begiftigd met dengden, eenen Christen-edelman waardig. Die hem gekend hebben, getuigen, dat zij zijns gelijken in braafheid in langen tijd in Spanje niet gezien hadden.

Aan hem die zich begeiden tot de ware leer betoonde hij veel barmhartigheid. Zijn jaarlijksche groote inkomsten gebruikte hij hiervoor. De wereld gipte dit in hem, noemde het verkwisting; zij begreep niet, hoe de liefde van Christus kon dringen.

Intusschen hadden de inquisiteurs van Sevilla van hem gehoord en van zijnen vromen wandel. Dat kwam hun verdacht voor.

Hij werd dus gevangen genomen, terwijl zij al hunne listen en lagen beproefden om zijn geloof te doen wankelen. „Of door folteringen of door vleienide beloften gelukte het hun eindelijk hem afvallig te maken. Maar God, die zijn kinderen niet vergeet, gedacht het woord, dat Hij zelf door den Middelaar heeft uitgesproken: „Niemand zal mijne schapen uit mijne handen rukken” en nam hem op uit het lijf, waarin hij gevallen was. Wat zijne belijdenis van dien tijd af was, kunnen wij afleiden uit het vonnis, dat over hem uitgesproken is. Hij werd toch tot den vuurdood gedoemd, omdat hij een afschuw had van de afgoderij, welke iemand pleegt, die het Sacrament aanbidt, het noemende een broodgod. En wanneer hij op straat de hostie zou tegenkomen, sloeg hij een zijweg in om het

niet te groeten. Om de hostie niet te zien opheffen bij de mis had hij vaak met zijn rug naar den priester gestaan. Dikwijls had hij gewandeld in de nabijheid van den pilaar, waaraan men de geloovigen verbrandde, om het martelaarschap te overdenken en zich te sterken aan de belijdenis der martelaren. Was het Paschen, dan zond hij zijne dienaren her- en derwaarts, zich bij hun terugkomst vordende, of hij Avondmaal geboonden had, opdat de belijdenis niet zou den ergeren aan zijne vrijheid.

Zijne belijdenis kwam in summa hier op neer: „Vooreerst dat de mensch alleen gerechtvaardigd wordt door de verdienste van Christus alleen, die door het geloof wordt aangegeven. Dat de aflatbrieven en bullen van den Paus niet anders zijn dan bedrog, daar hij de Antichrist is; dat hij reeds sinds lang de begeerte gehad had, om den Heeren naam verbrand te worden of eens andere straf te ondergaan, dat hij nooit zijne rijkdommen voor iets anders had willen geven dan tot verdediging en uitbreiding der zuivere leer, ja, zelfs zijn leven en dat van zijne vrouw en kinderen. Daarom had hij den Heere dagelijks gebeden.”

De inquisitie trachtte de meening ingang te doen vinden, dat een man van zoo heerlijke belijdenis zich tot de Roomsche kerk weer had gevoegd, doch zij weersprak zichzelf daar zij Juan Ponce de Leon verbrand heeft, volgens haar eigen zeggen als *ketter en koppige Lutheraan*. Zoo behaagde het den Heere zijnen heerlijken naam te verheerlijken aan zijnen getuige, die de waarheid van zijn lijden bevestigde met zijn dood.

DE GAAY FORTMAN.